

WB189 Waarom zijn we goed of slecht? **Opdracht gemaakt door Bart Barnard**

Inleiding

In deze wisebit gaat het over de vraag naar goed en kwaad, een onderwerp waar hele boekenkasten over zijn volgeschreven. In het filmpje zien we soldaten die -in ieder geval vanuit ons perspectief- slechte dingen aan het doen zijn: ze martelen een geblinddoekte gevangene.

We bespreken het onderscheid tussen morele wetten en maatschappijwetten, en stellen de vraag waarom het makkelijker is de laatste te overtreden dan de eerste. We gaan in op de vraag of er in het geval van morele wetten sprake is van een wetgevende instantie, en op de culturele component van dit soort wetten. Tenslotte bespreken we de gedachte van Kant over deze materie en vragen we ons af of er universeel geldende morele wetten bestaan.

Inleidende opdrachten

Opdracht 1

1. Bespreek in tweetallen een aantal situaties waarin je jezelf ècht goed, of ècht slecht vond. Vraag je gesprekspartner of hij/zij in dezelfde situatie op eenzelfde manier had gehandeld, en of hij/zij jouw handswijze ook als goed of slecht beoordeelt.
2. Wanneer je zegt dat een handeling goed of slecht is, baseer je je uitspraak op een morele wet. Kunnen jullie de wetten formuleren aan de hand waarvan je jullie voorbeelden in de vorige vraag als goed of slecht beoordeelt?
3. Zijn deze wetten ook expliciet geformuleerd in een wetboek?

Uit deze vragen komt hopelijk een interessant onderscheid in soorten wetten naar voren: het is tegen de wet om op de snelweg harder dan 120 kilometer per uur te rijden, maar toch doe ik dat wel eens, moet ik bekennen. Het is ook tegen de wet om iemand te verkrachten, maar ik kan me niet eens *voorstellen* dat ik dat zou doen (en jullie ook niet hopelijk). Blijkbaar zijn er twee soorten wetten: wetten (afspraken) die gemaakt worden binnen een maatschappij, en wetten waar je je van binnenuit aan houdt. Laten we de eerste soort maatschappijwetten noemen, en de tweede morele wetten.

4. Is er in de voorbeelden die jullie besproken hebben als antwoord op opgave 1 sprake van morele wetten of van maatschappijwetten?

Veel mensen denken die morele wetten in ons menselijk bestaan zijn 'ingebakken', dat we elkaar niet bijvoorbeeld continu uitmoorden omdat dat niet goed is voor onze soort. Andere mensen denken dat we dergelijke morele beslissingen nemen omdat er een goddelijk wezen is dat ons opdraagt deze morele beslissingen te nemen.

5. Bekijk het volgende filmpje: <http://www.youtube.com/watch?v=vvd6om8IC4M>. Bespreek vervolgens in tweetallen de twee argumenten die in dit filmpje naar voren komen.

6. Maatschappijwetten zijn expliciet geformuleerd (in wetteksten en dergelijke), maar dat geldt niet per se voor alle morele wetten. Bestudeer de Wisebit over het bestaan van de evenaar (http://www.wisebits-academy.nl/bestaat_de_evenaar_wel), en bekijk de opdrachten die hierbij horen. Bespreek met je partner wat dit je leert over het bestaan van morele wetten, en hoe dit verschilt van het bestaan van maatschappijwetten.

Opdracht 2

In deze Wisebit zien we de eerste soldaat eerst twijfelen wanneer hij van de Grote Vinger opdracht krijgt de martelaar stroomstoten te geven. Pas na stevig aandringen begint hij zijn nare taak (overigens pas nadat de martelaar een zak over zijn hoofd heeft gekregen; wat zegt dat?), maar na een paar keer lijkt hij hier zelfs lol in te krijgen en gaat hij zijn kameraden aansporen hetzelfde te doen. Je kunt je voorstellen dat op deze manier een bepaalde norm in een bepaalde gemeenschap ontstaat: eerst worden bepaalde handelingen als vreemd of aanstootgevend ervaren, maar wanneer meer en meer mensen dit toch gaan doen, wordt het langzaamaan normaal.

In de zestiende eeuw was het voor de Spanjaarden normaal om te proberen mensen tot het katholieke geloof te bekeren om zo hun onsterfelijke ziel te redden. Om die reden hebben ze na het ontdekken van het Azteekse Imperium de cultuur die hierbij hoorde vernietigd. Die Spanjaarden dachten dat ze daarmee de Azteken hielpen; inmiddels denken wij daar anders over.

In de Romeinse Tijd vonden mensen het normaal om naar gladiatorengevechten te gaan kijken. Voor het vertier van het volk moesten gladiatoren het tegen elkaar opnemen en tot de dood erop volgde tegen elkaar vechten. In die tijd vond men dat moreel verantwoord; inmiddels denken wij daar anders over.

7. Bestudeer de Wisebit over wanneer iets normaal is (http://www.wisebits-academy.nl/wanneer_isiets_normaal) en bespreek in dit kader de voorbeelden die hierboven genoemd worden, of bedenk zelf andere voorbeelden (je kunt bijvoorbeeld denken aan de slavernij, de koloniale overheersing, de shoa en dat soort dingen).
8. Wat leert je dit alles over de status van morele wetten?
9. Kunnen jullie voorbeelden bedenken van situaties die in onze tijd als moreel acceptabel worden beschouwd maar waarvan onze nakomelingen over een paar eeuwen anders over denken?
10. Voor beide voorbeelden die hierboven genoemd worden geldt dat er in de tijd waarin dit plaatsvond al vanuit de maatschappij kritiek was op datgene wat er gebeurde (met name Las Casas in het eerste geval en Cicero in het tweede). Zijn er voor de voorbeelden die jullie in de vorige vraag bedacht hebben momenteel ook van dergelijke voorvechters?

Verdieping

De Duitse filosoof Immanuel Kant heeft geopperd dat iedereen op zo'n manier moet handelen dat die handeling als universele wet zou kunnen gelden. Als ik bijvoorbeeld geld wil lenen van jou, maar ik weet al dat ik het nooit ga terugbetalen. Is dat een slechte handeling. Wanneer namelijk iedereen op deze manier met geld lenen om zou gaan, zou nooit meer iemand geld aan iemand lenen. Deze regel wordt door hem de *Categorische Imperatief* genoemd.

11. Is deze regel een morele wet of een maatschappijwet? Zou je je hieraan houden omdat je van binnenuit voelt dat dat moet, of is er een hogere instantie die dit afdwingt?
12. Hoe verhoudt het antwoord op de vorige vraag zich tot de discussie die in vraag 5 naar voren kwam?
13. Denken jullie dat er werkelijk gedragsregels bestaan die altijd en overal gegolden hebben en altijd en overal zullen gelden zolang er mensen bestaan? Zijn er culturen of tijdperken denkbaar waarin bijvoorbeeld antropofagie of infanticide geaccepteerd zou zijn?
14. Bij alle opdrachten hierboven ging het over *handelen*, en dan met name moreel handelen. Is dit de enige manier waarop het morele tot uiting kan komen? Is het ook slecht om een slechte gedachte te hebben, zelfs wanneer je deze niet uitvoert?